

ZVUK TIŠINE*

William C. CHITTICK

Prijevod: Bajram DIZDAREVIĆ

UDK 28:141.336

DOI 10.26340/muallim.v21i83.1815

SAŽETAK: Autor u ovom tekstu piše o govoru kao esencijalnom atributu Božijem koji se na različite načine manifestira: katkada kao bivstvovodavna riječ Božija (kun), a katkada u obliku revelacije (Verbum Dei). I jedno i drugo predstavlja riječ Božiju za koju najprije treba sebe po mjeri Muhammedovog, a.s., standarda isprofilirati, da bi se mogla osluhnuti. Bog se u svom tvoračkom pregnuću, ističe autor, nikada ne ponavlja, to zato što su Riječi Božije nepotrošive, te nam se svijet u svakom trenu iznova podastire, mada mi nismo u stanju da to primijetimo. Baš kao što se Bog u dva trena nikada ne ponavlja, jednako tako naša srca u svakom trenu drukčije pulsiraju, u smjeru za koji se mi prethodno opredijelimo, te se, budući da su jedina dostatna primateljka Riječi Božije, shodno tome skupljaju ili šire.

Pokušavao sam da zamislim kako bi autori starih tekstova koje sam čitao reagirali na frazu “tišina Božija”. Vjerovatno bi promrljali: “Pokušaj poslušati još jedanput.” Ili bi možda citirali kur’anski stavak: “Imaju srca kojima ne razumijevaju, imaju oči kojima ne vide, imaju uši kojima ne čuju” (7:179).

Riječ tišina (u arapskom, *šamt*) opozitna je govoru (*kalām*). Muslimanski teolozi i filozofi govor smatraju esencijalnim atributom Božanske zbilje. Drugim riječima, po definiciji, Bog govori, konstantno i zauvijek, bilo da postoje slušatelji ili ne. Na isti način, da spomenem tipičnu listu drugih esencijalnih atributa, Bog je Živi, Onaj Koji zna, Koji želi, Moćni, Koji vidi i čuje; On ima ove kvalitete samim određenjem Boga, bez obzira na bilo šta drugo osim Boga. Ukratko, za islamsku tradiciju, govoriti o Božijoj tišini bilo bi kao da se govori o Božijoj smrti ili Njegovoj gluposti ili Njegovoj nesposobnosti. Takav govor je u redu za modernu akademiju ali bi zvučao apsurdnim muslimanskim intelektualcima.

Ako Bog govori zbog Svoje esencije, to znači da On govori vječno, izvan vremena. U vremenu, Njegov govor nikada ne prestaje. Njegova bivstvovodavna riječ “Budi!” jeste vječna riječ čiji je plod “biće” (*al-kawn*), također nazivan “univerzum” (*al-ālam*). Ukoliko nešto uđe u postojanje, ono će, također, biti izvedeno iz postojanja, jer ništa nema zbiljsku egzistenciju (*wujūd*) osim Zbiljskog Bića, Nužne Egzistencije kod filozofa. “Samo Bog postoji”, kako je veliki Ġazālī često primjećivao. Kur’anskim riječima: “Sve je propadljivo osim Njegova Lica” (18:88). Poentu

je lijepo načinio pjesnik Labīd u retku koji je Vjerovjesnik nazvao “najvjernijim stihom koji su Arapi izgovorili”:

Nije li sve drugo sem Boga nezbiljsko
i svako blaženstvo neizbježno prolazno?

Kur’ān upotrebljava riječ nezbiljsko (*bātil*) koja, također, znači “lažno, pogrešno, zaludno”, kao opozit zbiljskom, istinitom, pravom (*ḥaqq*). Kao kur’ansko Božansko ime, al-Ḥaqq označava Zbiljsko, Istinu, Zbilju. Sve drugo je samo po sebi *bātil*: nezbiljsko, lažno, zaludno. U Metafizici iscjeljenja (*Al-Shifā’*) Avicenna (u. 1037), najveći muslimanski peripatetički filozof, nam kazuje da *ḥaqq* znači “zbiljsko” onda kada se odnosi na postojeće stvari, a “istinu” onda kada se odnosi na izjave. Što se tiče prvog smisla *ḥaqq*, on piše: “Svojom esencijom je Nužna Egzistencija neprestano Zbiljska... Otuda je sve drugo sem Nužne Egzistencije nezbiljsko po sebi.”¹ U svom komentaru Božanskog imena al-Ḥaqq, al-Ġazālī objašnjava poentu detaljnije. On pojašnjava da stvari dobijaju posuđeni realitet jedino kada ih Bog izvodi u bića.

Sve u pogledu čega je moguće dati izvješće je ili apsolutno nezbiljsko, ili apsolutno zbiljsko, ili zbiljsko u jednom a nezbiljsko u drugom pogledu. Ono koje je po esenciji nemoguće je apsolutno nezbiljsko. Ono koje je nužno po esenciji je apsolutno zbiljsko. Ono koje je po

* Tekst je objavljen u časopisu *Renovatio*, svezak 3. br. 2. 2019.
¹ Avicenna, *The Metaphysics of The Healing*, trans. Michael E. Marmura (Provo, UT: Brigham Young University Press, 2005), 38.

esenciji moguće... je zbiljsko u jednom pogledu i nezbiljsko u drugom... Po ovome ćeš prepoznati da je apsolutno zbiljska Istinska Esencija samom Svojom esencijom, i svaka zbiljska stvar uzima svoju zbilju iz Nje.²

***

Govoriti jeste izraziti svijest. Božiji govor izražava Njegovo vječno znanje i svijest o svim stvarima. Božiji govor je zbiljski, istinit i autoritativan; govor o bilo čemu drugom sam po sebi je nezbiljski, lažan i nepouzdan. Samo u slučaju kada Zbilja daruje govor drugima, oni razgovaraju.

Kur'an često naziva Božiji govor "naredbom" (*al-amr*). Čini se da su oni koji govore o Božijoj tišini imali na umu ono što teolozi nazivaju "religijskom naredbom" (*al-amr al-dini*) ili "obavezujućom naredbom" (*al-amr al-taklifi*). Kada Bog izda religijsku naredbu, kao što je slučaj u vjerovjesničkim porukama općenito, On verbalizira instrukcije Svojim ljudskim slugama.

Božiji govor je zbiljski, istinit, i autoritativan; govor o bilo čemu drugom sam po sebi je nezbiljski, lažan i nepouzdan.

Bez obzira na autoritet koji muslimanski pravnici mogu imati, iz njihove tvrdnje proizilazi da govore u ime ove religijske naredbe. Druga vrsta zapovijedi je bivstvovodna (*halqi*), također nazivana porađujućom (*takwini*, drugim riječima, ona koja daruje *karom*, biće). To je, naprimjer, spomenuto u stavku: "Kada on neku stvar želi, Njegova naredba u tome je da joj kaže "Budi!", i ona bude (Kur'an, 36:82). Diskusije ove vrste vodili su filozofi, teolozi, i brojni sufijski učitelji. Njihova objašnjenja su koncentrisana na esenciju i attribute Nužne Egzistencije. Oni su ponudili brojne argumente i citirali brojne kur'anske stavke kako bi poduprijeli ideju da je univerzum sâm po sebi Božiji govor. Naprimjer, Kur'an upotrebljava riječ znak (*ayah*) da označi i svoje vlastite retke i stvorene pojave (bilo da je riječ o onima u svijetu ili u sopstvu). Ovo indicira da stvari u svijetu i Božije izgovorene riječi imaju isti status u odnosu na njihovog Stvoritelja. Ako su svetopisamski znakovi riječi, onda su stvorene stvari, također, riječi. I jasno je da znakovi imaju značaj, i da riječi imaju značenja.

Značenje (*ma'nā*) se u islamskim tekstovima koristi na dva osnovna načina: kao suprotnost riječi ili artikulaciji (*lafz*), i kao suprotnost obliku (*šurah*). Baš kao što riječi imaju značenja koja trebaju biti razumijevana, isto tako i oblici imaju značenja. Bog je Onaj koji daje oblik (*al-Muṣawwir*, Kur'an, 59:24), Koji "vas oblikuje, On je načinio lijepim vaša obličja" (49:64). Bog izražava značenje znakovima, koje je, izgovaranje riječi Knjige i izražavanje formi koje tvore carstvo bića. Komentatori vide aluziju na beskonačnost ovih riječi i obličja u stavku: "Da su sva stablja na Zemlji pisaljke, a da se u more, kad presahne, ulije još sedam mora, ne bi se ispisale Allahove riječi" (31:27).

Sve u svemu, bivstvovodna naredba je Božiji govor onoliko koliko daruje biće u univerzumu i sve što on sadrži. Preskriptivna naredba je Božiji govor onoliko koliko se ljudskim bićima obraća vjerovjesničkim i svetopisamskim sredstvima. Za razliku od preskriptivnog govora, bivstvovodni govor ne može a da se ne poslušati. Ljudi ga sigurno mogu poreći ili ignorisati, ali ne mogu djelovati protivno tome, jer ih to dovodi u vezu sa svime što oni misle, kažu, ili čine.

Neko će možda pitati zašto teolozi tvrde da Bog ima dvije naredbe. On Sâm kaže: "I naređenje Naše je samo jedna riječ- sve bude u tren oka" (54:50). Ustvari, religijska naredba je implicitna u bivstvovodnoj naredbi i njezina je posljedica. Sve stvari se pokoravaju bivstvovodnoj naredbi postojanjem, no, ljudska bića imaju osobnu sposobnost da propituju svoju vlastitu egzistenciju, sposobnosti koja ima sve veze sa samosviješću. Oni posjeduju sedam esencijalnih atributa Božanstva: život, znanje (svijest), volju, moć, govor, sluh i vid. Oni, također, imaju potencijal da prikažu preostale Božanske attribute, attribute koji su često sažeti kao "devedeset devet najljepših imena" Božijih.

Druga zajednička lista sedam esencijalnih Božanskih atributa zamjenjuje sluh i vid sa velikodušnošću i pravednošću. Brojni teolozi vide ovo dvoje kao upućivanje na dvije osnovne kategorije komplementarnih Božanskih imena koja odjekuju u univerzumu. Oni se odnose na te dvije kategorije komplementarnih imena kao nježnost i ozbiljnost ili milost i gnjev ili ljepota i veličanstvo ili naklonost i pravda. Kada je Bog stvorio ljudska bića u Svojoj metafizičkoj slici, On ih je ispunio sa naizgled oprečnim zahtjevima ove dvije vrste imena. Imena milosrđa vuku prema raj, a imena gnjeva guraju u pakao (srećom, kao što je Vjerovjesnik kazao: "Božija Milost ima prednost nad Njegovim gnjevom"). Tragovi ovih atributa, koji se nalaze i unutar i izvan ljudskog jastva, imaju očigledne implikacije na moral i etiku, da ne spominjem postignuće blizine Božije, koja se uzima kao konačni cilj religije.

Religijska naredba se adresira slobodnom izboru ljudi (*ihtiyār*), što je činjenica da su ljudi neprestano suočeni sa izborima i da bi ovi trebali biti dobri (*ḥayr*). Osnovna uloga ove naredbe jeste da pruži stvarni kriterij kroz koji će ljudi moći razlikovati dobre izbore od loših, prave izbore od pogrešnih. Drugim riječima, naredba upućuje ljude kako da izaberu zbiljsko i zakonito (*ḥaqq*) prije negoli nezbiljsko i neodgovarajuće.

Na prvi pogled, religijska naredba postoji zato što su ljudi izvan dodira sa zbiljom i trebaju Božansko vođstvo e da bi vodili dobar život. Na dubljem nivou, kada Bog osigura upute o ispravnom govoru, ispravnim postupcima i ispravnim namjerama, On čini ljude odgovornim do stupnja u kojem su u skladu sa istinom, pravom i zbiljom.

*Stvorene stvari su govor Božiji,
a riječi koje kazuju izgovorene su kroz njih,
e od strane njih.*

² Abū Hāmid Muḥammad b. Muḥammad al- Gazālī, *Al- Maqṣad al- asnā*, ed. Fadlou Shehadi (Beirut: Dār al- Mashriq, 1971), 137.

U mjeri te odgovornosti, smatrat će se odgovornim za prevladavanje nezbiljskog i prijanje uz zbiljsko, ne u ovom životu već u sljedećem, gdje su raj i pakao zbiljske situacije. Božija pravednost neće dopustiti da ljudi budu nagrađeni ili kažnjeni sve dok su još uvijek odgovorni za svoje riječi i djela. Otuda i postojanje raja i pakla, od kojih svaki ima bezbroj stepeni i domena, ovisno o egzistenciji ljudskih bića u svijetu, jer su oni jedina stvorenja (zajedno sa džinnima, ali je to druga priča) koja imaju odgovornost. Drugim riječima, religijska naredba igra ulogu popunjavanja bivstvovodne naredbe uvođenjem u postojanje bezbroj svjetova posmrtnih mogućnosti koje ne bi imale *raison d'être* bez slobodnog ljudskog odabira.

***

Kazati da je Bog Zbiljski znači kazati da je sve drugo nezbiljsko. Kazati da Bog govori znači kazati da sve ostalo šuti. No, ako stvari zapravo primaju izvjesnu zbilju od Zbiljskog, one, također, primaju izvjestan govor od Govornika. Kao što Ibn 'Arabī (u. 1240) objašnjava, Božanski govor dovodi sve stvari u postojanje: "Mi smo iz riječi ponikli. To je Njegova riječ: "Budi!", i tako mi jesmo. Tišina je stanje nepostojanja, a govor je stanje postojanja."³ Pošto je sve što postoji govor Božiji: "Nema tišine u svemiru, jer je tišina nepostojanje, a govor je konstantan."⁴

Ukratko, sve izuzev Boga je zbiljsko onoliko koliko je Božiji govor, a nestalno i tiho po sebi. Stvorene stvari su govor Božiji, a riječi koje govore su izgovore posredstvom njih, ne od strane njih. Sve riječi i forme su prosto artikulacije porađujuće naredbe. Ibn 'Arabī pojašnjava:

Zbilja govori slugama konstantno dok one ostaju čutilne, dajući uho konstantno u svim njihovim stanjima, bilo da je riječ o stanju kretanja ili mirovanja, stajanja ili sjedenja, jer je njihovo slušanje predano govoru Zbilje. Nikada ne prestaju slušati naredbe Zbilje koje porađaju stanja i zamisli koje dolaze unutar njih. Niti su sluge niti je svemir prazan za jedan trenutak egzistencije rađanja, tako da nikad ne prestaju slušati i nikada ne prestaju biti čutilni. Za njih je nemoguće da zajedno sa Njim učestvuju u Njegovom govoru. Tako da kad čuješ sluge da pričaju, to je rađanje Zbilje unutar njih. Sluge ostaju čutilni u svojem korijenu, stajući preda Njim, jer niko nikada nije čuo ništa drugo do rađanje Zbilje.⁵

Generaciju prije Ibn 'Arabija rođen je Aḥmad Sam'ānī (u. 1140), šafijski pravnik iz Merva, napisao je knjigu na šest- stotina stranica u kojoj objašnjava značenja Božanskih imena, očito poradi koristi svojih učenika u Nizāmiyya medresi. Naslovio je sa *Odmorište duhova* (Rawḥ al- arwāḥ), ovo je bila prva knjiga i jedna od najdužih ovog teološkog žanra koja je napisana u Perziji. Aḥmad je bio član prominentne znanstvene porodice,

ali knjige njegovih rođaka bile su daleko poznatije, vjerovatno zato što su pisane na arapskom. Njegov otac, Abū al- Muzaḥḥar Mansūr Sam'ānī (u. 1096), napisao je nekoliko, uključujući dobro poznati komentar Kur'āna i dva objavljena uratka o jurisprudenciji. Aḥmadov nećak i student jurisprudencije, Abū Sa'd 'Abd al- Karīm Sam'ānī (u. 1166) napisao je naširoko korišteno djelo o biografijama učenjaka. Aḥmadovo *Odmorište duhova* ostalo je gotovo zaboravljeno sve dok nije objavljeno 1989., iako je nekoliko ranih autora preuzimalo dijelove iz nje bez da su naznačili svoj izvor.

Sam'ānī je poduzeo objašnjenje Božijih imena e da bi se otkrila zbilja Zbiljskog i nezbilja svega drugog. Ono što njegovu knjigu izdvaja od ranijih knjiga jeste to što se ona usredsređuje na Božansku ljubav koja potiče stvaranje, tema daleko izvan juridičkog kurikula medrese (pogotovo sada), iako je o tome više bilo diskutirano u sufizmu i filozofiji. Temeljito integrirana sa Kur'anom i ḥadīsom, Sam'ānijeva knjiga predstavlja kompendijum religijskog znanja i duhovnog savjeta u zadivljujućoj prozi, stilski puno sličnija Maṭnawīji Rūmījevoj (u. 1273) negoli brojnim knjigama koje su prethodile a tretiraju Božanska imena.

U pojašnjenju svakog imena, Sam'ānī prati standardni popis od devedeset devet vraćajući se natrag Vjerovjesnikovom prijatelju Abū Hurayrau. U svakom slučaju, nudi kratku lingvističku analizu, potom ulazi u detalje u pogledu implikacija na život kada je posrijedi ime u prisutnosti Božijoj. Među brojnim teološkim temama koje je integrirao u svoj narativ nalazi se kontrast između dvije vrste Božanskog govora. On bivstvovodnu naredbu naziva uredbom (*ḥukm*), a religijsku naredbu "naredbom" (*amr*). On ljudsku situaciju opisuje kao onu u kojoj su ljudi, "ovi nesretnici" u sljedećem odjeljku, povučeni natrag i dalje od strane različitih zahtjeva dvije naredbe. Primijeti da se on, također, poziva na kontrastne pozive ljepote i veličanstva:

Ovo je rijedak biznis. On je ove nesretnike uveo u postojanje od ustajale vode (Kur'an, 77:29) i oblikovanog blata (15:26), slabe od slabih od slabih, prašinu od prašine od prašine, zbunjene od zbunjenih od zbunjenih, nesposobne od nesposobnih od nesposobnih, ogorčene od ogorčenih od ogorčenih. Nakon toga ih je uzeo za ovratnik i smjestio beznadežno na bojište hrabrih, bojište u kojemu naredba povlači u jednom smjeru, a uredba u drugom. Ljepota Praga poziva: "Prijatelju, prođi preko Moje staze", iz paviljona uzvišenosti i bespočetnog veličanstva im se poručuje: "Nesretnici, pazite se, pazite se!"⁶

Sam'ānī često to proširuje na ljudsku nesretnost, koja je, nezbilja ljudske situacije kada se uspoređuje sa Zbiljskim. Za razliku od većine teologa, često se puštao svom osjećaju za humor. Uzmimo ovaj pasus,

³ Ibn 'Arabī, *Al- Futūḥāt Al- makkīyah* (Cairo: 1911), I: 747.8.

⁴ Ibn 'Arabī, *Al- Futūḥāt*, I: 436.17.

⁵ Ibn 'Arabī, *Al- Futūḥāt*, 3: 218.31.

⁶ Aḥmad Sam'ānī, *The Repose of the Spirits: A Sufi Commentary on the Divine Names*, trans. William C. Chittick (Albany, NY: State University of New York Press, 2019), 34.

koji otpočinje sa podsjećanjem na savez "Nisam li ja vaš Gospodar?" Riječ je o kur'anskom učenju u kojemu prije nego je Bog odaslao djecu Ademovu na zemlju, On ih je upitao da Njega priznaju kao svoga Gospodara, što su oni i učinili.

On je načinio svakog pijanim od vina riječima *Nisam li ja vaš Gospodar?* (7:172). Stvorio je uspone i padove na ovom svijetu i zalio ih naredbama i zabranama. Poslao je opijenog u svijet uspona i padova i iznio Svoju volju: "Pljesnite rukama!", i niko nije imao smjelosti da izusti ijednu riječ.

Nadnio si me nad ivicu bunara, a onda položio Svoje ruke.

Rekao si: "Pribježište u Boga pronađi!", nakon čega si me odgurnuo.

Da, opasnosti na putu ovoj slične, čovjek je opijen, postoje usponi i padovi, naposljetku i uputa stiže: "Idite pravo Njemu, i iščite od Njega oprost" (41:6): Hej, opijeni, koračaj pravo!

Imate jadnog komarca, kojemu fali jedno krilce, noga, i jedno oko, dočim mu je drugo oko razbijeno. Bacili su ga u okean vatre, ili okean vodene stihije, nakon čega su mu izaslali uputstvo: "Hej, nemoj spaliti svoje krilce, nemoj se smokriti!"

Kralj mi je kazao: "Pij vino, ali nemoj sebi dopustiti stanje opijenosti!"

O, kralju, ko god vino kuša nužno opijen biva.⁷

Za Sam'anija, ljudska nesretnost plod je Božije ljubavi i milosti. Ljudima pruža izgovor koji će im trebati kada susretnu Lice Božije zakonito (ponovno, riječ *haqq*). Naređeno im je da idu pravo, ali niko to istinski ne čini, ne na način koji je vrijedan Zbiljskog. Srećom, Božanska uredba, ekspresija Božanske beskrajne bivstvovodne milosti i ljubavi, imat će konačnu riječ:

Postoji zakonita uredba i naredba.
Kadgod uzmeš nešto od izlagača uredbе,
Ono proizlazi izvorno; kadgod nešto uzimaš od izlagača zakonitog, ono lažno proizide. Trebao bi neprestano u molitvi govoriti: "Gospodaru, Bože, ne šalji naša djela izlagaču naredbe ili zakonskog!
Šalji ih izlagaču uredbе!"

Uredba sve prihvata,
zakonska odredba odbija sve,
a naredba štošta prihvati, i štošta odbije. Uredba je čista nagrada,
zakonska odredba čista pravедnost,
a naredba je u jednom pogledu nagrada,
u drugom pravda. Ako pošalješ djela sto dvadeset i nešto dragulja bezgrješnih (drugim riječima, vjerovjesničkih), ispitivaču zakonskog, ona će proizaći krivotvorena. Ako pošalješ djela ispitivača gostioničara ispitivaču uredbе, vidjet ćeš da će biti suprotno tome.⁸

***

S obzirom na sveprisutnost Božanskog govora, zašto neki ljudi tvrde da Bog drži Svoja usta zatvorenim? Na pitanje se može odgovoriti iz više uglova, većina njih ima veze sa ljudskom percepcijom. Jedan od uobičajenih odgovora jeste "spremnost" (*isti'dād*), što je ljudska individualna sprema determinirana bivstvovodnom naredbom. Kao što je veliki sufijski učitelj Junaid (u. 910) naznačio: "Boja poprima boju posude." Rūmī je načinio istu poentu u stihu:

Ukoliko iz okeana sipaš u jednu posudu
koliko može stati? Jedna dnevna prođa.⁹

Naše posude su beskrajno različite. U Njegovoj beskrajnoj darežljivosti, Bog nema potrebu da Se ponavlja, tako da je svaki pojedinac jedinstvena posuda, prijemčiv prema okeanu shodno vlastitoj mjeri. Naše su posude od "gline" načinjene, ali imaju plastičnosti da se šire ili skupljaju, tako da sloboda ima ulogu da smjera u pravcu u kojem se posude mijenjaju. Religijaska naredba adresira slobodnu volju, dok bivstvovodna naredba determinira posudu.

Preobilje Božanskog svjetla
sprječava ljude u viđenju Njega,
baš kao što preobilje Njegova govora,
sprječava ljude da Ga čuju.

Trenutak po trenutak, vječno "Budi" daruje novo biće u svakoj posudi, tako da posude nikada tačno ne zadržavaju oblik u dva uzastopna trena. Ona se neprestano mijenjaju, do određene mjere uslijed njihova vlastitog slobodnog odabira. Drugim riječima, i priroda i odgoj, igraju značajnu ulogu u njihovoj sposobnosti da opažaju Božanski govor.

Jedan faktor koji sprječava ljude da čuju sveprisutni Božanski govor jeste njegova zaglušujuća buka, iako se ovaj argument obično nastavlja u terminima svjetla (*nūr*). Ovo Božansko ime (*nūr*) označava da nema svjetla osim Boga Koji je "svjetlo nebesa i zemlje" (Kur'an, 24:35). Poput govora, svjetlo izražava značenje. Ili radije, čini nam mogućim da opažamo i formu i značenje. Ibn 'Arabī objašnjava:

Da nije bilo svjetlosti, ništa se ne bi moglo opaziti, niti objekt niti znanje, niti osjetilni objekt, niti zamišljeni objekt. Imena svjetla su raznolika u skladu sa imenima određenim za sposobnosti. Obični ljudi ih vide kao imena sposobnosti, no, oni koji stvari prepoznaju vide ih kao imena svjetla kroz koje percepcija zauzima mjesto. Kada opažаш zvukove, ti to svjetlo nazivaš "slušanjem". Kada opažаш prizore, ti to svjetlo nazivaš "viđenjem". Kada opažаш osjetilne objekte, ti to svjetlo nazivaš "dodirom". Isto je i u slučaju zamišljenih objekata. Otuda sposobnost dodira nije drugo doli svjetlo. Miris, okus, imaginacija, pamćenje, razum, refleksija, konceptualizacija, i sve ono kroz šta percepcija zauzima mjesto nije

⁷ Sam'ani, The Repose, 389.

⁸ Sam'ani, The Repose, 38-39.

⁹ R. A. Nicholson, ed. The Maṭnawī of Jalāluddīn Rūmī (London: Luzac, 1925), I:20.

ništa doli svjetlo. Kao i za objekte percepcije, ako nemaju spremnosti da prihvate percepciju onoga koji njih percipira, oni neće biti percipirani. Otuda oni najprije imaju ispoljavanje prema onome koji percipira, nakon čega oni bivaju percipirani. Manifestacija je svjetlo.¹⁰

Budući da percepcija ovisi o svjetlu, previše svjetla tu sposobnost zasljepljuje. Preobilje Božanskog svjetla sprječava ljude od Njegova viđenja, baš kao što preobilje Njegova govora sprječava ljude da Ga čuju. Paradoks Božanskog svjetla koje daruje i vid i sljepilo često je izražavan putem molitvi. Tako, naprimjer, Gazālī veli: “Neka je slava Njemu Koji je zastrt od stvorenja uslijed intenziteta Svoje manifestacije i skriven od njih uslijed isijavanja Svoga svjetla!”¹¹ Ibn ‘Arabī: Slava neka je Njemu Koji je skriven u Svojoj manifestaciji i manifestiran u Svojoj skrivenosti!”¹² Veliki filozof Mullā Šadrā (u. 1640): “Slava neka je Njemu Koji je skrio Svoje svjetlo od uvida Svojih stvorenja i prikrio Svoje Lice od njih intenzitetom Svoje manifestacije!”¹³

Sam‘ānī često diskutira o Mūsāovom susretu s Bogom na brdu Sinaj. Mūsā je tražio od Boga viziju, ali je

Bog to odbio “otkrivši se planini koja se tako pretvorila u prah” (Kur‘ān, 7:143). Njegova poenta u sljedećem pasusu u tome je da se i viđenje i slušanje vraćaju na individualnu sposobnost. Nastavlja dalje sugerirati zašto zbilja Zbiljskog ne dopušta svakome da se žali na tišinu. Rečenice koje su u *italicu* su na arapskom; posljednja je govor Vjerovjesnikov.

Znaj da je On u stvarnosti govorio Mūsāu u odnosu na Mūsāa. Da je On govorio Mūsāu u odnosu na Svoju strahovitost, Mūsā bi se rastopio. Kada je On govorio Mūsāu, to je činio u sjeni Svoje darežljivosti, da je On govorio Mūsāu putem atributa strahovitosti, on bi se rastopio već pri prvom spomenu i to tako da niti imena niti kakva znaka od njega ne bi preostalo.

Kako veličanstven posao. Planina Sinaj je primila samoraskrivanje i zdrobljena je. Srca primaju samoraskrivanje i u svakom momentu osjete povećanje u agitaciji, zabavi i obnovi. Da, kada je Sinaj postao žarište pogleda, vratio se svome sopstvu ne mogavši to podnijeti. Kada srca bivaju žarištima pogleda, ona to ne bivaju po sebi. Ona to postaju putem Njegovog atributa: “Srca su među dva prsta Svemilostivog.”¹⁴

¹⁰ Ibn ‘Arabī, *Al-Futūḥāt*, 3:276.32, translated in William C. Chittick, *The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-‘Arabī’s Metaphysics of Imagination* (Albany, NY: State University of New York Press, 1989), 214.

¹¹ *Al-Gazālī, The Niche of Lights*, trans. and ed. David Buchman

(Provo, UT: Brigham Young University Press, 1998), 24.

¹² Ibn ‘Arabī, *Al-Futūḥāt*, 3:304.6.

¹³ *Al-Wāridāt al-qalbiyyah*, ed. Aḥmad Šafī‘ihā, *Majmū‘a- yi rasāil- i falsafī* (SIPRI, 2011), 3:335.

¹⁴ Sam‘ānī, *The Repose*, 332.